

Servei Meteorològic
de Catalunya

FENOCAT : LA XARXA FENOLOÒGICA DE CATALUNYA. SEGUIMENT DEL CANVI CLIMÀTIC

Jordi Cunillera , Montserrat Busto

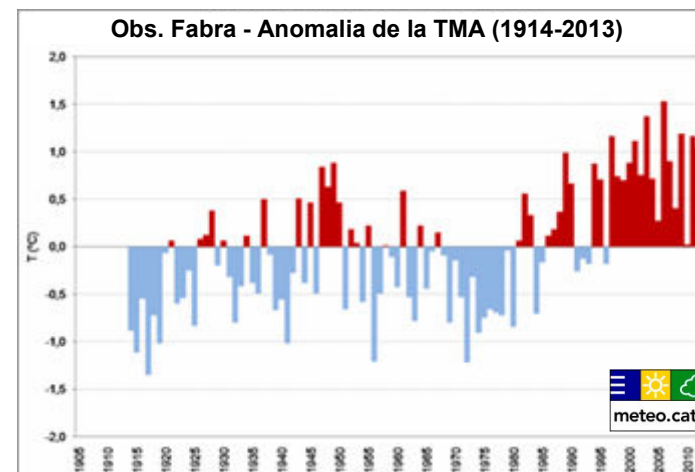
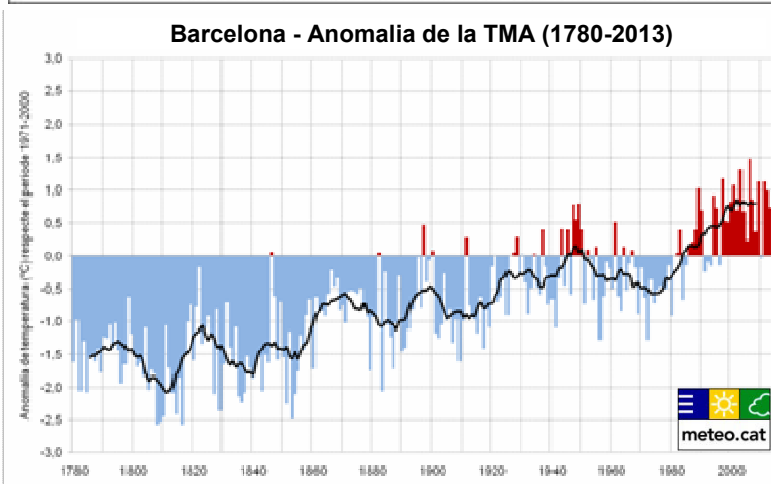
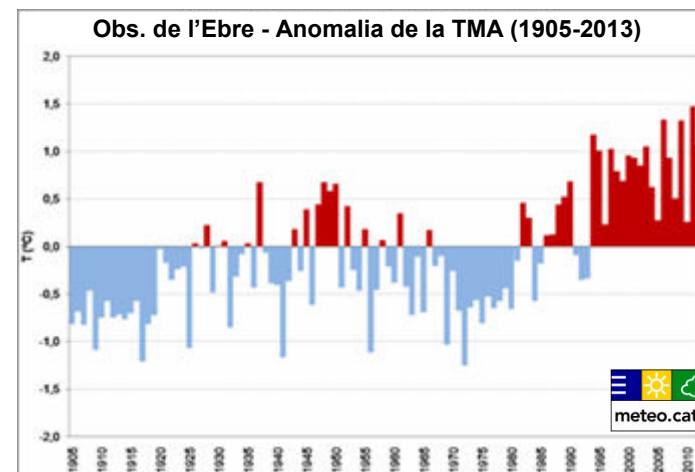
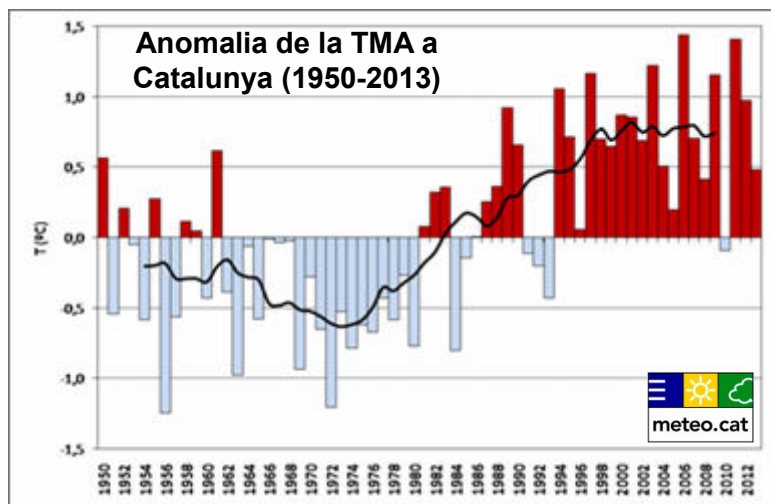
Equip de Canvi Climàtic - Àrea de Climatologia, Servei Meteorològic de Catalunya

- 1. Introducció**
- 2. El projecte FENOCAT**
- 3. FENOCAT: una realitat**
- 4. Reptes de futur**

Introducció

Gran interès a Catalunya per l'observació meteorològica

WGII - AR5: Impactes, Adaptació i Vulnerabilitat (IPCC, març 2014)

- ➔ En les darreres dècades, els canvis en el clima han causat impactes en els sistemes naturals a tots els continents i oceans.
- ➔ Moltes espècies terrestres han modificat les seves àrees de distribució geogràfica, activitats estacionals, pautes migratòries i interaccions amb altres espècies com a resposta al canvi climàtic en curs (*nivell de confiança alt*).
- ➔ A partir de molts estudis que analitzen un ampli espectre de regions i conreus, els impactes negatius del canvi climàtic en el rendiment dels conreus han estat més comuns que els impactes positius (*nivell de confiança alt*).
- ➔ Una gran part de les espècies terrestres afronten un risc creixent d'extinció amb el canvi climàtic projectat durant el segle XXI i posteriors, especialment perquè el canvi climàtic interactua amb altres factors d'estrès, com la modificació dels hàbitats, la sobreexplotació, la contaminació i les espècies invasores (*nivell de confiança alt*).

Introducció

FENOLOGIA

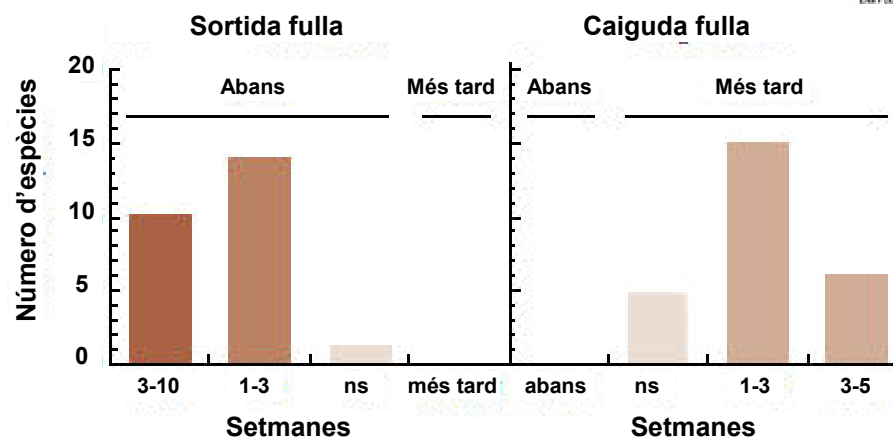
Ciència que estudia la temporalitat de les diferents fases dels cicles vitals de les plantes i els animals, analitzant també les relacions entre els factors climàtics i les manifestacions periòdiques d'aquests organismes (floració, maduració dels fruits, migració dels ocells, etc.).

Global Change Biology (2002) 8, 531–544 PHENOLOGICAL EFFECTS OF CLIMATE WARMING

Changed plant and animal life cycles from 1952 to 2000 in the Mediterranean region

JOSEP PEÑUELAS*, IOLANDA FILELLA* and PERE COMAS†

*Unitat Ecofisiologia CSIC-CREAF, CREAF (Center for Ecological Research and Forestry Applications), Edifici C, Universitat Autònoma de Barcelona, 08193 Bellaterra (Barcelona), Spain, †Cardener Field Station, C/Sant Miquel, 7, 08440 Cardener, Barcelona, Spain

Avançament de la sortida de les fulles dels arbres (~ 20 dies en 50 anys).

Les plantes floreixen i fructifiquen de mitjana 10 dies abans que fa 30 anys.

L'aparició de les papallones s'ha avançat per terme mitjà 11 dies.

El projecte FENOCAT

**Butlletí Anual d'Indicadors
Climàtics (BAIC, SMC)**

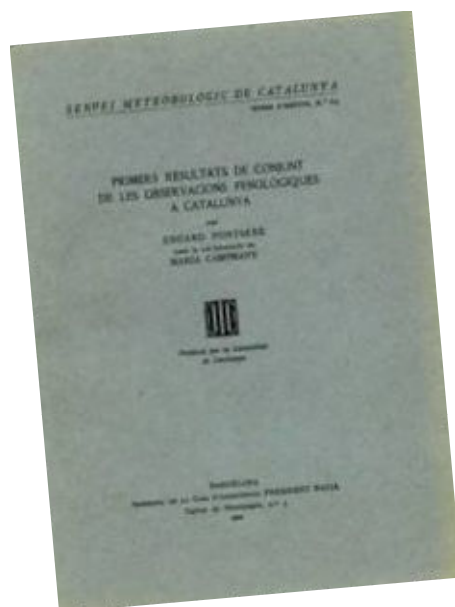
**Evolució de bioindicadors
(observacions fenològiques)**

Antecedents

Xarxa de la Granja Experimental (Escola Prov. d'Agricultura): 1896-1906

SMC (1921-1939) → Comissió catalana de Meteo. Agrícola: 1932-1939

SMN (Aemet) → Observacions fenològiques des de 1942

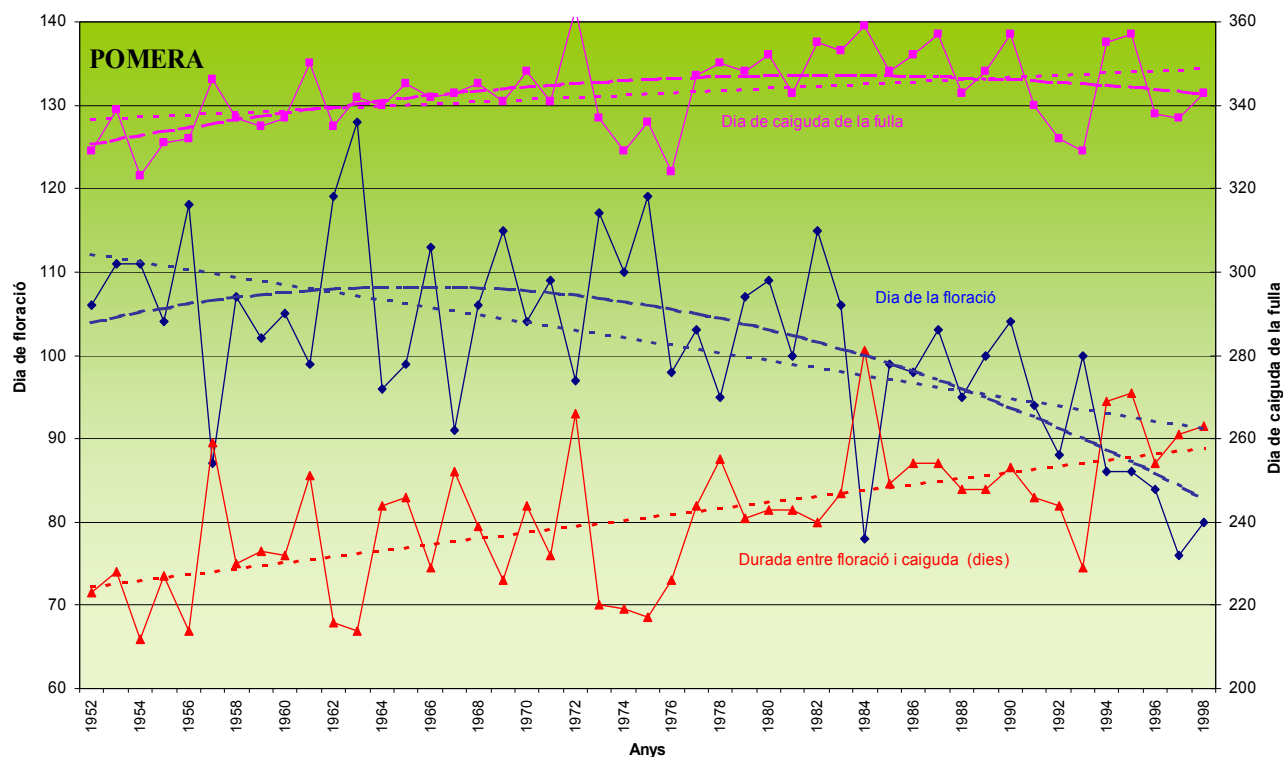
El projecte FENOCAT

Actualitat

Disminució o desaparició de punts d'observació fenològica a Catalunya.

Font: Miquel Comas

ESTACIÓ METEOROLÒGICA DE CARDEDEU
EVOLUCIÓ DE LA FLORACIÓ I CAIGUDA DE LA FULLA
PERÍODE 1952 - 1998

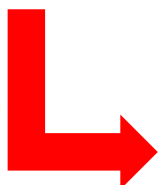
El projecte FENOCAT

Actualitat

Aparició d'entitats que fan i promouen observacions fenològiques molt específiques i localitzades a punts concrets del territori (ICO, MCN de Granollers, CBMS, CREAM, ICHN, jardins botànics...).

Organització a nivell internacional per a l'intercanvi d'informació fenològica (Acció COST 725, PanEuropean Phenology Database – PEP725 ...).

SMC,
2012

[Nova guia per a l'observació fenològica a Catalunya
(assessorament científic d'ICHN i altres).

[Cerca d'observadors voluntaris (XOM): ~ 80 persones

SMC, 2013 : creació (o recuperació) de la Xarxa Fenològica de Catalunya, FENOCAT

FENOCAT: una realitat

Consells generals per fer l'observació fenològica

- Selecció del lloc de l'observació
- Selecció de l'espècie a observar
- Selecció de la planta a observar
- Com fer l'observació i com omplir els fulls d'observació

Les plantes, els ocells i les papallones

- El cicle fenològic
- Metodologia
- Llistat d'espècies

ANNEX – Fitxa de cada espècie

FENOCAT: una realitat

45 espècies a observar: 25 plantes/arbres, 14 ocells i 6 papallones

Plantes silvestres

Alzina (*Quercus ilex*)
Freixe de fulla gran (*Fraxinus excelsior*)
Faig (*Fagus sylvatica*)
Saüquer (*Sambucus nigra*)
Arç blanc (*Crataegus monogyna*)
Arboç (*Arbutus unedo*)
Ginesta (*Spartium junceum*)
Estepa blanca (*Cistus albidus*)
Farigola, timó (*Thymus vulgaris*)
Fetgera (*Anemone hepatica*)
Fonoll (*Foeniculum vulgare*)
Olivarda (*Inula viscosa*)
Rosella, galleret (*Papaver rhoeas*)

Plantes ornamentals

Plàtan (*Platanus hispanica*)

Arbres fruiters

Ametller (*Prunus dulcis*)
Cirerer (*Prunus avium*)
Pomera (*Malus communis*)
Oliver (*Olea europaea*)
Cep (*Vitis vinifera*)
Taronger (*Citrus sinensis*)

Conreus anuals d'hivern

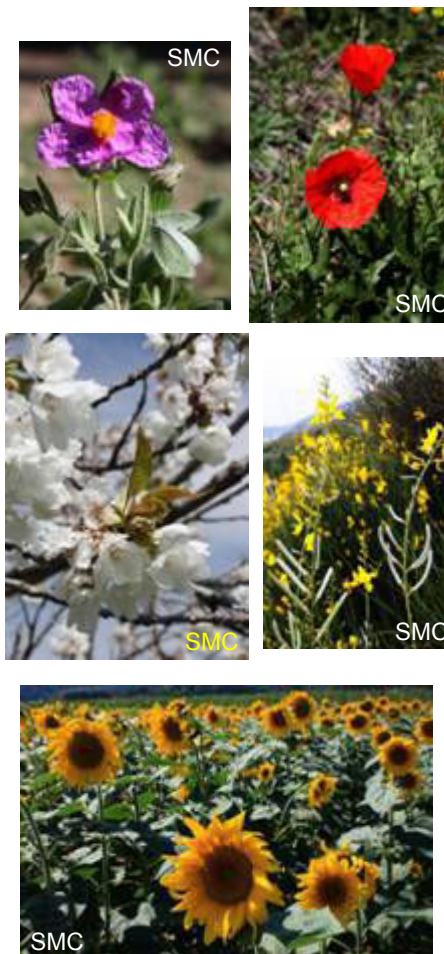
Blat (*Triticum gr. aestivum*)
Ordi (*Hordeum vulgare*)

Conreus anuals d'estiu

Blat de moro (*Zea mays*)
Gira-sol (*Helianthus annuus*)

Herbes farratgeres

Alfals, userda (*Medicago sativa*)

FENOCAT: una realitat

45 espècies a observar: 25 plantes/arbres, 14 ocells i 6 papallones

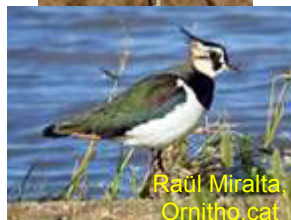
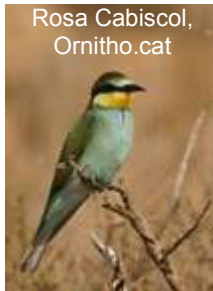
Ocells de primavera-estiu

Oreneta vulgar (*Hirundo rustica*)
Falcot negre (*Apus apus*)
Cucut (*Cuculus canorus*)
Rossinyol (*Luscinia megarhynchos*)
Puput (*Upupa epops*)
Oreneta cua-blanca (*Delichon urbicum*)
Abellerol (*Merops apiaster*)
Oriol (*Oriolus oriolus*)
Guatlla (*Coturnix coturnix*)
Capsigrany (*Lanius senator*)
Escorxador (*Lanius collurio*)

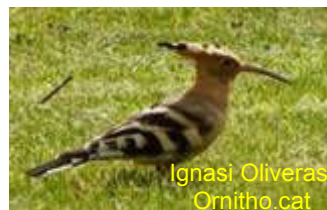
Ocells de tardor-hivern

Lluer (*Carduelis spinus*)
Durbec (*Coccothraustes coccothraustes*)
Fredeluga (*Vanellus vanellus*)

Rosa Cabiscol,
Ornitho.cat

Raül Miralta,
Ornitho.cat

Ignasi Oliveras,
Ornitho.cat

Camilo Albert,
Ornitho.cat

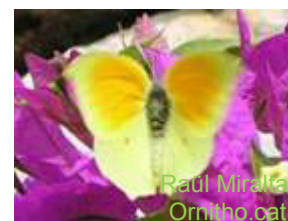
Raül Miralta,
Ornitho.cat

Papallones sedentàries

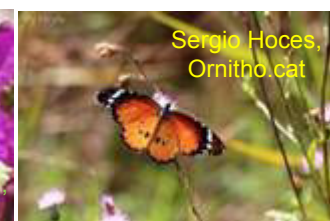
Apol·lo (*Parnassius apollo*)
Cleòpatra (*Gonepteryx cleopatra*)
Llimonera (*Gonepteryx rhamni*)
Aurora (*Antocharis cardamines*)

Papallones migradores

Migradora dels cards (*Vanessa cardui*)
Papallona tigre (*Danaus chrysippus*)

Raül Miralta,
Ornitho.cat

Sergio Hoces,
Ornitho.cat

Raül Miralta,
Ornitho.cat

Patri Garcia,
Ornitho.cat

FENOCAT: una realitat

Codificació de les fenofases:

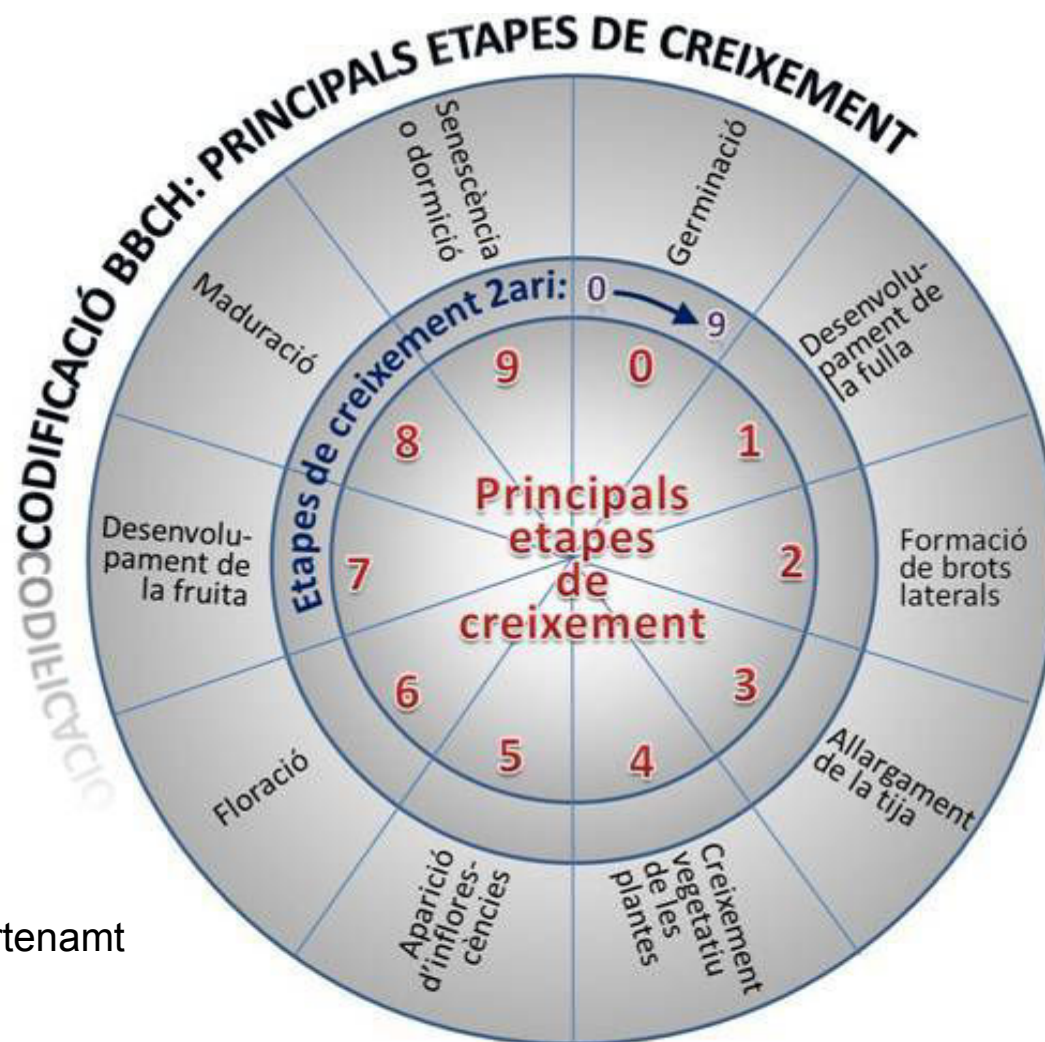
escala BBCH
(reconeguda internacionalment)

Exemples codi BBCH

“11”: *Brot de les primeres fulles (algunes ja estan obertes / una de cada borro o gemma ja està ben oberta).*

“65”: *Aproximadament del 50% de les flors estan obertes, i ja han caigut alguns pètals.*

Biologische Bundesanstalt, Bundessortenamt
und Chemische Industrie

FENOCAT: una realitat

Exemple de fitxa de la guia bàsica d'observació fenològica

Espècie	
Nom comú	Ametller
Nom científic	<i>Prunus dulcis</i>
Col·lectiu	Arbre fruiter

Descripció

Arbre d'escorça grisa a les branques joves, i gris fosc o quasi negra als troncs vells, amb fulles caduques, lanceolades.

Fa flors blanques o rosades, segons les varietats; la floració és molt vistent, ja que és molt primerenca (des d'inicis d'hivern a inicis de primavera, segons varietats) i té lloc amb l'arbre encara sense fulles.

Les ametlles en formació duen una envolta verda i carnosa, anomenada pelló, que en madurar esdevé bruna i coriàcia, i s'obre parcialment, deixant veure l'ametlla.

Fenofases a observar

Fulles	Brot de les primeres fulles, i ja estan ben obertes
Flors	S'han obert les primeres flors
	Floració plena (aprox. el 50% de les flors estan obertes), i alguns pètals han començat a caure)
Fruits	Ametlles mig madures, algunes amb el pelló una mica obert

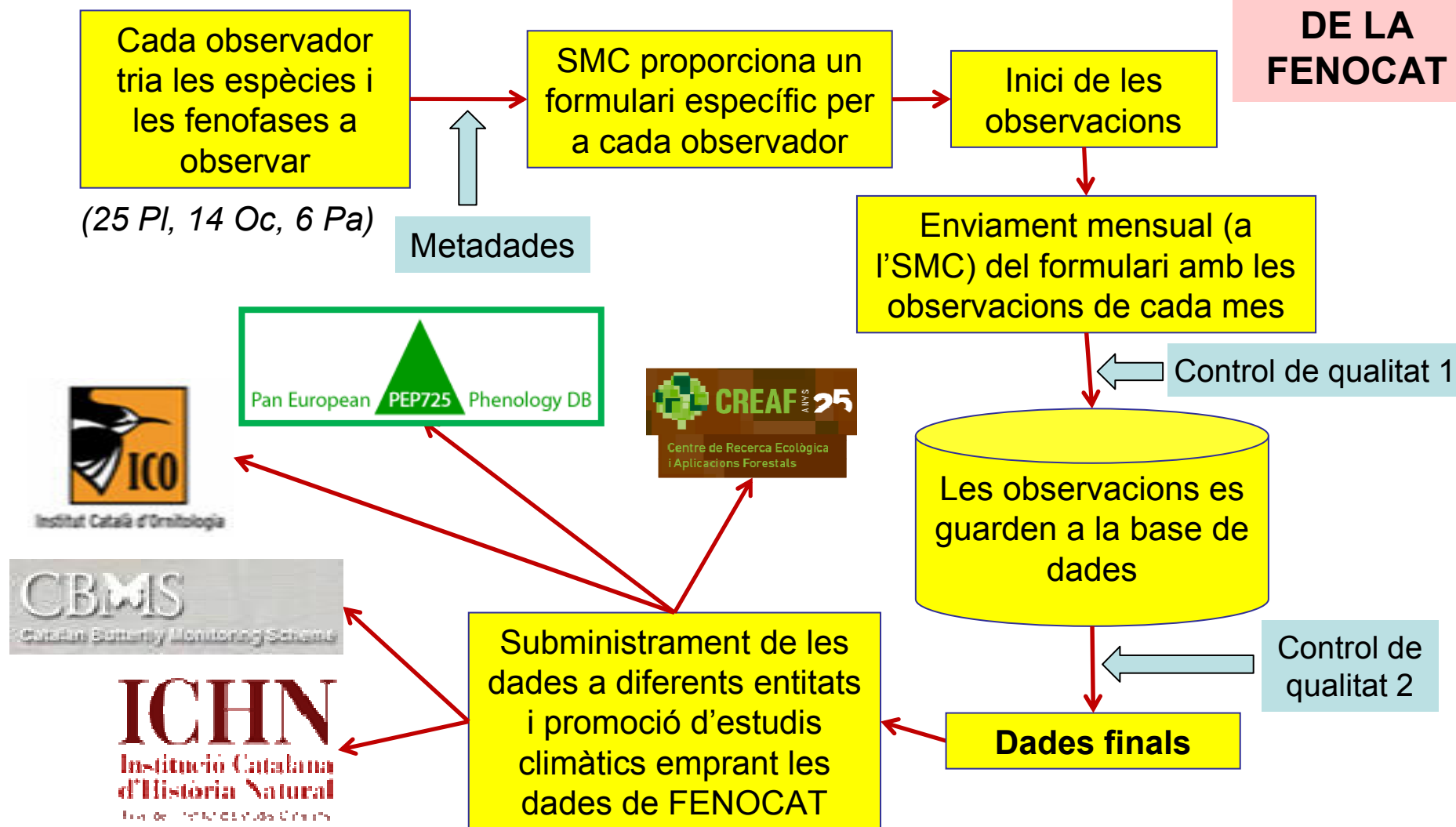

On s'observa majoritàriament?

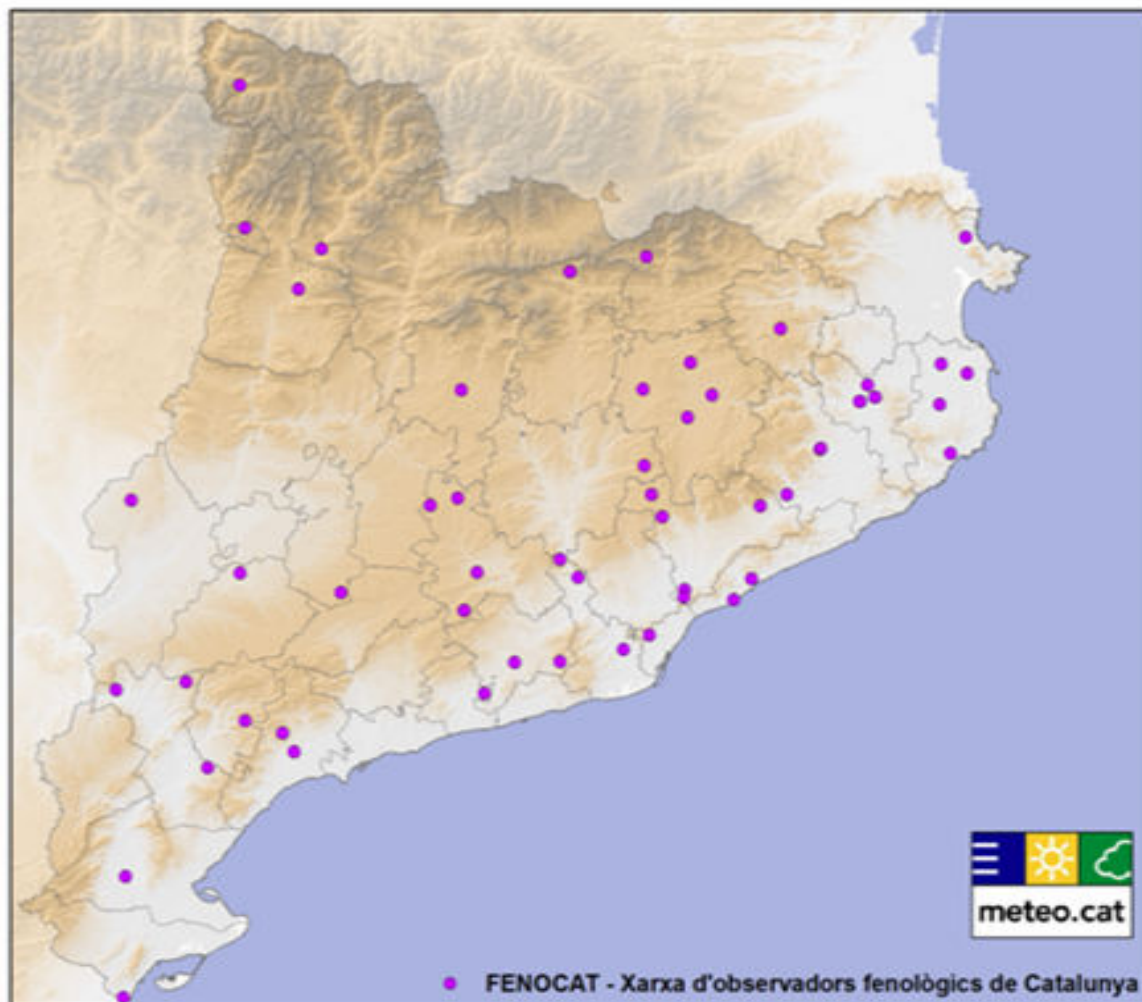
L'ametller és un fruiter de cultiu tradicional, molt estès als secans de les comarques mediterrànies, sigui com a cultiu dominant, sigui en espais marginals.

FENOCAT: una realitat

ESQUEMA OPERATIU DE LA FENOCAT

FENOCAT: una realitat

Després d'uns 18 mesos de funcionament, al voltant de **50 persones** envien mensualment les observacions fenològiques a l'SMC.

Es disposa d'un observador, com a mínim, a **28 comarques** del país, i destaquen les comarques de l'Anoia i el Vallès Oriental amb cinc observadors a cada una.

FENOCAT: una realitat

EXEMPLE REAL DE FORMULARI MENSUAL D'OBSERVACIONS FENOLOGIQUES

Codi de l'observador:

Codi del punt d'observació:

Observador:

Municipi:

Mes / Any (mm / aaaa):

05

/

2014

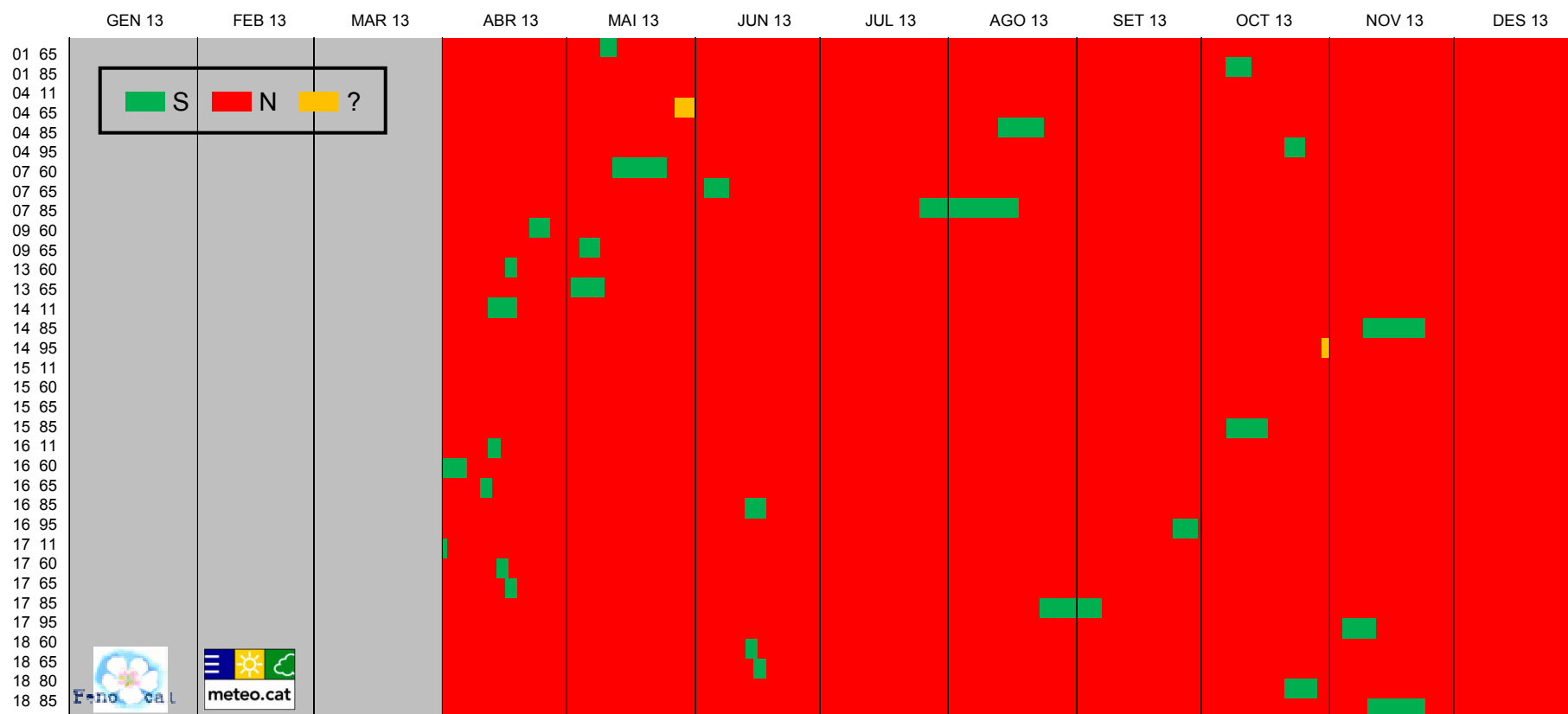
Espècie	Estadi fenològic		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31
	Codi BBCH	Fase																															
1 Alzina (Quercus ilex)	165	Aprox. el 50% de flors mostren els estams		N		N			N		?		S		N		N		N		N		N		N		N		N		N		N
	185	Glans mig madures (de color brunenc més o menys pujat), i alguna ja ha caigut		N		N			N		N		N		N		N		N		N		N		N		N		N		N		N
4 Sàuquer (Sambucus nigra)	411	Brot de les primeres fulles (algunes ja estan ben obertes)		N		N			N		N		N		N		N		N		N		N		N		N		N		N		N
	465	Aprox. el 50% de les flors ja s'han obert, i han començat a caure alguns pètals		N		N			N		N		N		N		N		N		N		N		N		N		N		N		N
	485	Aprox. el 50% dels fruits són negres o negregen		N		N			N		N		N		N		N		N		N		N		N		N		N		N		N
	495	Aprox. el 50% de les fulles grogues o ataronjades, i una part ja caigudes		N		N			N		N		N		N		N		N		N		N		N		N		N		N		N
7 Ginesta (Spartium junceum)	760	S'han obert les primeres flors		N		N			N		N		N		S		S		S		S		S		S		N		N		N		N
	765	Aprox. el 50% de les flors ja estan obertes, i d'alguna ja han caigut els pètals		N		N			N		N		N		N		N		N		N		N		N		N		N		N		N
	785	Llegums a mig madurar, de color entre verd i bru, i algun ja està obert		N		N			N		N		N		N		N		N		N		N		N		N		N		N		N
9 Farigola, timó (Thymus vulgaris)	960	S'han obert les primeres flors		N		N			N		N		N		N		N		N		N		N		N		N		N		N		N
	965	Aprox. el 50% de les flors estan obertes, i alguna ja ha caigut		N		?			S		N		N		N		N		N		N		N		N		N		N		N		N

16

FENOCAT: una realitat

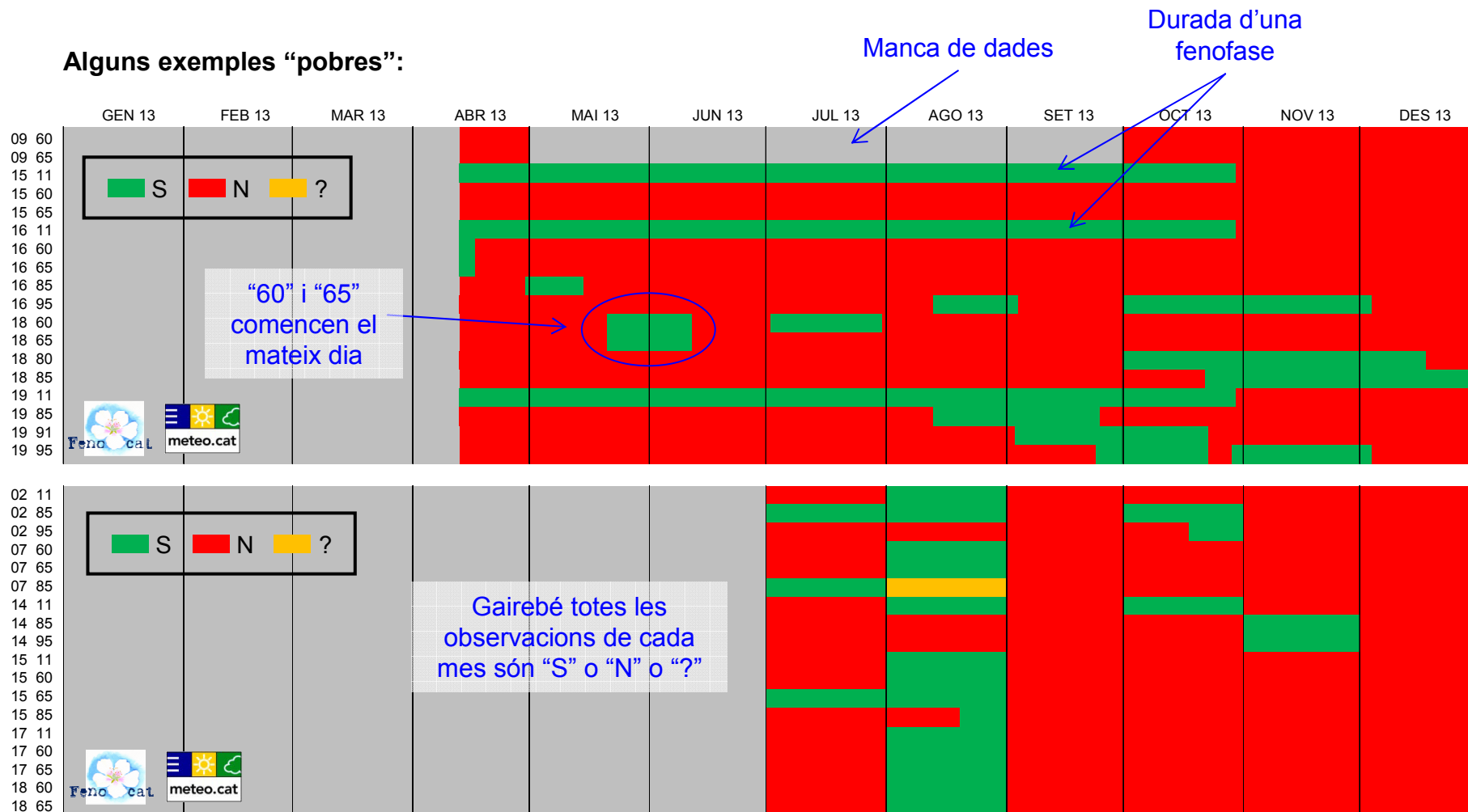
Control de Qualitat 1: Revisió de la completeness de la info. i de la coherència interna (“Calendari” amb totes les observacions d’un mateix observador)

FENOCAT: una realitat

Control de Qualitat 1: completesa i consistència interna

Alguns exemples "pobres":

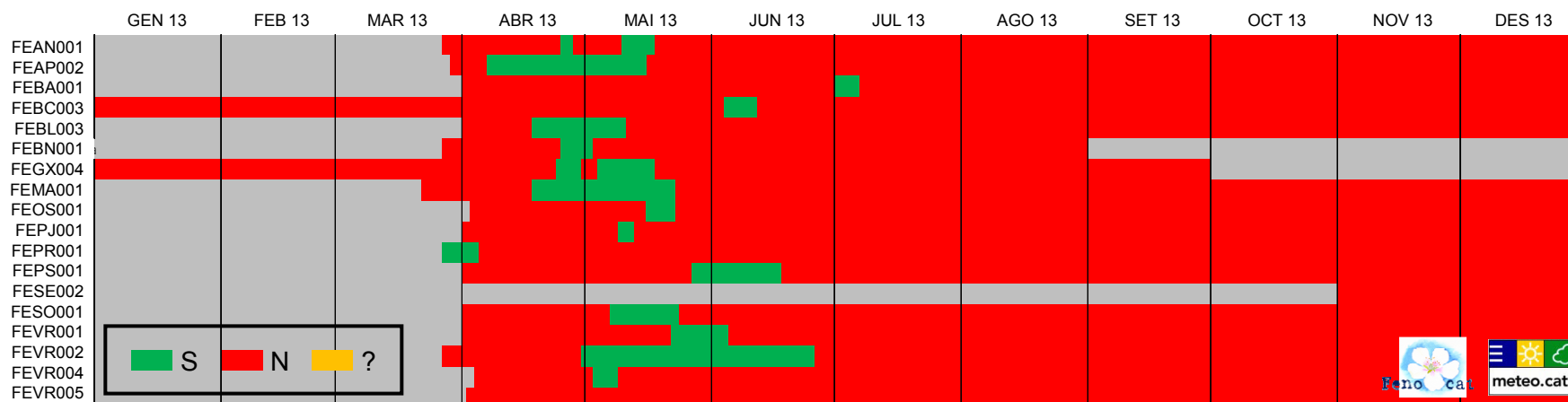

18

FENOCAT: una realitat

Control de Qualitat 2: Revisió de la coherència espacial i temporal ("Calendari" amb totes les observacions d'una mateixa fenofase)

Fenofase: Alzina (*Quercus ilex*) - Aprox. els 50% de les flors mostren els estams, codi BBCH: 65

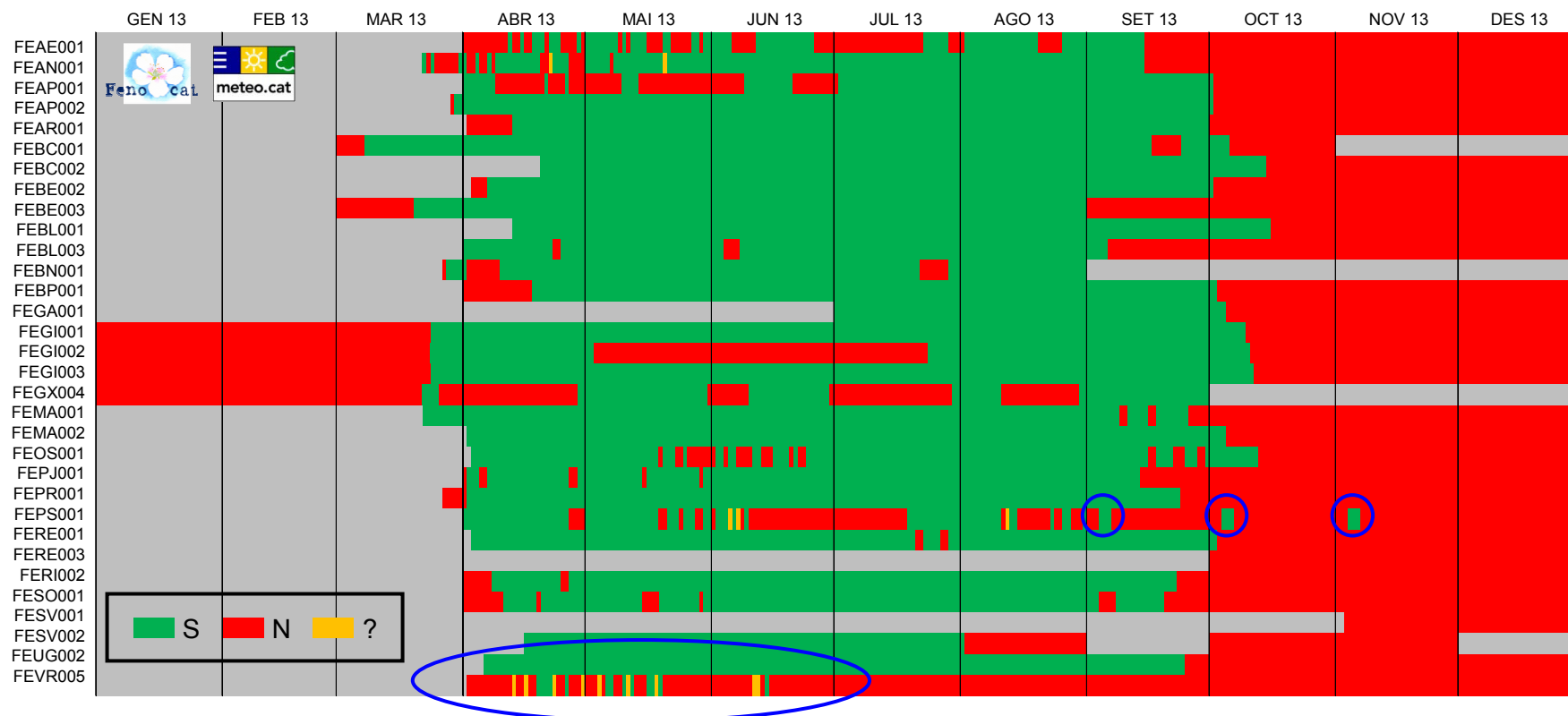
Fenofase: Pomera (*Malus communis*) - Aprox. el 50% de les pomes ja tenen color (pomes mig madures), codi BBCH: 85

FENOCAT: una realitat

Control de Qualitat 2: Revisió de la coherència espacial i temporal

Ocell: Oreneta vulgar (*Hirundo rustica*) - S'ha vist o s'ha escoltat

FENOCAT: una realitat

Xarxa Fenològica de Catalunya - SMC

Xarxa PEP725 abans

Xarxa PEP725 ara

Reptes de futur

- ➔ Consolidar la xarxa FENOCAT.
- ➔ Difondre la informació enregistrada a tota la societat en general i a la comunitat científica en particular.
- ➔ Recuperar les observacions fenològiques del passat per avaluar la magnitud dels canvis que s'estan donant en l'actual context de canvi global.
- ➔ Disposar d'un sistema àgil per enviar a l'SMC les observacions fenològiques des de qualsevol punt del territori i un sistema robust per emmagatzemar la informació i fer-ne el tractament posterior.
- ➔ Implicar qualsevol persona amb interès per la natura en l'observació fenològica a través de FENOCAT. Hi ha experiències a altres llocs del món amb una important participació ciutadana en les xarxes fenològiques: *USA National Phenology Network* o *Svenska Fenologinätverket (SWE-NPN)*.

Reptes de futur

Become an Observer

Become an observer today in 3 steps:

- Join Nature's Notebook**
  - All that's needed to join is your name and email address. No previous experience necessary. We don't give personal information away (Read our [Privacy Policy](#)).
- Set up your account**
  - Choose your site, the location where you want to observe, such as your backyard.
  - Select species from our [Species List](#), identifying individual plants or animals you want to observe.
- Start observing!**
  - Familiarize yourself with our guidelines for observing.
  - Print paper datasheets to take outside when you record observations.
  - Go outside, take observations of your plants or animals using your paper datasheets and enter them online afterward.

BECOME AN OBSERVER NOW

Exemples de xarxes d'observació fenològica obertes a la participació ciutadana: USA (imatge superior) i Suècia (dreta).

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Swedish National Phenology Network

hems om oss rapporterera visa klimat & fenologi kontakta oss

Rapporterera observat

Observation:

Observatör:

Art:

Datum:

Fenologisk fas:

Lövsprickning:

☐ startar

☐ pågår

☐ slutar

Plats:

Ort:

Plat:

Reportera

Inställningar

23

Servei Meteorològic
de Catalunya

Moltes gràcies per la vostra atenció !!

email: jcunillera@meteo.cat , mbusto@meteo.cat

<http://www.meteo.cat>

Generalitat de Catalunya
**Departament de Territori
i Sostenibilitat**